

YUQORI FUNKTSIONAL AUTIZM

Rashidova Zamira Sharofovna

Termiz davlat universiteti Ijtimoiy fanlar fakulteti

Amaliy psixologiya ta'lim yo'nalishi 4-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16716481>

Annotatsiya: Yuqori funktsional autizm - bu kognitiv funktsiyalarning o'rtacha va yuqori darajada rivojlanishi, IQ 70 balldan yuqori bo'lgan autizm shakli. Rivojlanishning buzilishi ijtimoiy ko'nikmalarning pasayishi, tanlangan qiziqishlar, so'zli, pedantik nutqda namoyon bo'ladi. Tashxis intellekt, kognitiv funktsiyalar va muloqot qobiliyatlari uchun testlar yordamida amalga oshiriladi. Davolash guruhli ijtimoiy treningni, kognitiv va hissiy-shaxsiy sohalar o'rtasidagi muvozanatni rivojlantirish uchun tuzatuvchi darslarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: Autizm, kognitiv, Asperger sindromi, virusli infeksiya, shizoid, predispozitsiya.

Asosiy qism: "Yuqori funktsional autizm" atamasi 1981 yilda AQShdan kelgan bolalar psixiatri M. Mayer tomonidan kiritilgan. U xulq-atvorida ba'zi autistik belgilarga ega bo'lgan, ammo intellekt darajasi ancha yuqori bo'lgan va ijtimoiy muhitga moslasha oladigan o'smirlar va yoshlarning katta guruhiga e'tibor qaratdi. Hozirgi vaqtda bu atama Asperger sindromini o'z ichiga oladi, kamroq tez-tez - yuqori ishlaydigan bemorlar bilan ASD ning boshqa variantlari. O'g'il bolalar orasida bunday autizm qizlarga qaraganda 8 marta tez-tez uchraydi.

Yuqori funktsional autizm, ushbu kasallikning boshqa shakllari kabi, bolaning bir necha yillik normal rivojlanishidan keyin o'zini namoyon qiladi. Patologiyaning shakllanishi haqida ko'plab nazariyalar mavjud, ammo ularning hech biri klinik va eksperimental tasdiqni topa olmaydi. Autizmning aniq sabablari noma'lumligicha qolmoqda, ammo kasallik xavfini oshiradigan bir qator predispozitsiya qiluvchi omillar aniqlangan:

Irsiyat. Ota-onalar yoki boshqa yaqin qarindoshlar ruhiy kasalliklarga duchor bo'lgan oilalarda bolalarda autizmning rivojlanish ehtimoli ortadi. Umumiy "moylashuvchi" oilaviy tashxislar - shizoid shaxsiyat buzilishi, shizofreniya, depressiya.

Tug'ilish tartibi. Birinchi tug'ilgan bola autizm spektrining buzilishiga ko'proq moyil ekanligi aniqlandi. To'rtinchi va undan keyingi bolalarda xavflar ham asta-sekin o'sib boradi.

Virusli infeksiya. Kasallikning eng tasdiqlangan sababi. Bolaning miyasidagi organik o'zgarishlar onaning homiladorlik paytida yuqtirgan virusli infeksiyasi (suvchechak, qizilcha, qizamiq) sabab bo'lishi mumkin.

Yuqori ishlaydigan autizmida miyaning ba'zi qismlarining tuzilishida yengil o'zgarishlar aniqlanadi: frontal loblarda, gippokamlarda, temporal loblarda, serebellumda. Harakatlarning burchakliligi va ozgina muvofiqlashtirilmasligi, shuningdek, tanlangan e'tibor serebellumning ba'zi qismlari hajmining pasayishi bilan bog'liq. Medial temporal loblar, gipokampus va amigdala tuzilishidagi o'zgarishlar hissiy tartibga solishda qiyinchiliklarga olib keladi, shuningdek, ijtimoiy his-tuyg'ularni boshdan kechirish qobiliyatini kamaytiradi, masalan, boshqasiga yordam berishda zavqlanish hissi yoki suhbatdoshning noroziligini bildirganda aybdorlikni boshdan kechirish. Yuqori funktsional autizimli odamlar boshqa odamning his-tuyg'ularini tan olish va ularning sabablarini tushunishda qiyinchiliklarga duch kelishadi.

Buzilish ijtimoiy funktsiyalar amalga oshirilganda o'zini namoyon qiladi. Shuning uchun, asosiy alomatlar ASD ning boshqa variantlari kabi 3-4 yoshdan boshlab emas, balki faqat maktab yoshida aniq bo'ladi. Bunday bolalar nutq rivojlanishining normal darajasiga ega, ko'pincha keng lug'atga ega. Ammo boshqalar bilan muloqot qilishda ular muloqot qilishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Asosiy simptom - g'alatilik, ijtimoiy xulq-atvorning noto'g'rili.

Yuqori funktsional autizmli bolalar suhbatdoshning xatti-harakati, uning his-tuyg'ulari, imo-ishoralari, holatlarining ma'nosini mustaqil ravishda tushuna olmaydi. Ular uchun raqibning nuqtai nazarini qabul qilish, muammoga boshqa shaxs nuqtai nazaridan qarash qiyin. Tashqi tomondan, bu xususiyatlar nizolarni keltirib chiqarishi mumkin bo'lgan takabburlik va egoizmga o'xshaydi. Yuqori ishlaydigan autistlar suhbatdoshning reaksiyasi va niyatlarini oldindan aytib bera olmaydilar, o'zlarining his-tuyg'ularini va his-tuyg'ularini ifoda etishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Ular his-tuyg'ularni mimika bilan, hazil va kinoyani - intonatsiya bilan taniy olmaydilar.

Bolalar kamdan-kam hollarda tengdoshlari bilan muloqot qilishadi, guruhning bir qismi bo'lish istagini sezmaydilar. Ba'zida qo'l silkitish, marosimlar shaklida ogohlantirishlar mavjud, ammo bu alomatlar majburiy emas. Nutqda monotonlik va takrorlanish qayd etiladi. Og'zaki bo'lmagan aloqa (imo-ishoralar, yuz ifodalari) kam rivojlangan, ammo kattalar bemorlari ko'pincha buzilishlarni boshqalardan yashirish uchun ushbu ko'nikmalarni maqsadli ravishda o'zlashtiradilar. Xuddi shu maqsadga ijtimoiy o'zaro munosabatlarning me'yorlari va qoidalarini yodlash orqali erishiladi. Misol uchun, autizmli bemor, agar suhbatdoshi xafa bo'lsa, uni ma'lum iboralar va imo-ishoralar bilan qo'llab-quvvatlash kerakligini eslaydi.

Bolalar va kattalar minimal ko'z bilan aloqa qilishni afzal ko'radilar, kichik suhbatni boshlashga intilmaydilar, lekin ular uchun qiziqarli mavzularda uzoq vaqt gaplashishlari mumkin. Ular ko'pincha turli xil ilmiy sohalaridan - fizika, kimyo, biologiya, astronomiyadan o'ziga xos qiziqishlarga ega. Ularni kitoblar, filmlar haqidagi fantastik syujetlar ham o'ziga jalb qilishi mumkin. Ular tafsilotlarga berilib ketish, aniqlik va mantiqiy asoslashga intilish bilan ajralib turadi.

Yuqori funktsional autizmda muloqot qobiliyatlarining etishmasligi ijtimoiy moslashuvni, shu jumladan kasbiy va oilani keltirib chiqaradi. Oddiy va yuqori darajadagi aqlga ega bo'lgan bunday odamlar muloqotda, munosabatlarni o'rnatishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Ularda nutqning moslashuvchanligi, e'tiborning harakatchanligi, ijtimoiy o'zaro ta'sir holatlarini yaxlit tarzda idrok etish va tahlil qilish qobiliyati yo'q. Ushbu kamchiliklar uchun kompensatsiyaning past darajasi bilan bemorlar o'zlarini ziddiyatga, ba'zan xavfli vaziyatlarga duch kelishadi. Ularni noto'g'ri tushunishadi, boshqalarga noqulaylik va zarar etkazishini tushunmay, g'alati, axloqsiz va g'ayrioddiy xatti-harakatlar qiladilar.

Yuqori funktsional autizmni aniqlash psixiatriklar va tibbiy psixologlar uchun qiyin vazifadir. Tashxis ko'pincha 7-8 yoshdan 14-16 yoshgacha bo'lgan davrda qo'yiladi, ammo katta yoshli ayollar ASD ning engil shakliga shubhalarni tasdiqlash uchun mustaqil ravishda tibbiy yordamga murojaat qilish holatlari mavjud.

References:**Используемая литература:****Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Yuqori ishlaydigan autizmli kattalardagi bemorlarda razvedka profili va shaxsiy xususiyatlar / Kozunova G.L., Novikov A.Yu., Chernishev B.V. // Milliy psixologik jurnal. - 2023. - No 1 (49).
2. Yuqori funktsional autizmning (Asperger sindromi) variome tahlili / Yurov I.Yu., Vorsanova S.G., Zelenova M.A., Stroganova T.A., Yurov Yu.B. // rus. Vestn. Perinatol. va Pediatriya. - 2015. - 4-son.
3. Yuqori ishlaydigan autizmli kattalardagi noaniqlik va qaror qabul qilishda qiyinchiliklarga toqat qilmaslik / Kozunova G.L., Novikov A.Yu., Stroganova T.A., Chernishev B.V. // Klinik va maxsus psixologiya. - 2022. - 11-jild. - 4-son.
4. Autizm ta'limotining rivojlanish tarixi / Maltinskaya N.A. // Kontseptsiya. - 2017. - No S11

INNOVATIVE
ACADEMY